

Ne feledjük el, hogy a hazát alkotó emberi közösség érdeke a minden értelemben biztonságos jövő, s ennek alapkövei a testi és szellemi egészséget birtokló gyermekek, fiatalok, akik képesek lesznek aktív meghatározóivá válni a társadalmi és gazdasági folyamatoknak.

Meghatározó a szocializáció és a nevelés szerepe. Tudjuk, mindkettő elsődleges színtere a család.

Jó gyermek- és ifjúságvédelmi politikával, ahol a prevenció a meghatározó, hatékonyan csökkenthető a jövő felnőttei között például a depressziós és ehhez hasonló betegségektől szenvedő vagy akár a fanatizmustól „átítatott” emberek száma.

Ha közgazdász szemmel vizsgáljuk, mérlegszemlélettel nézzük a gyermek- és ifjúságvédelmet, akkor gazdasági szempontból komoly kiadásokra látunk igényt, de látnunk kell, hogy a bevételi oldal is érzékelteti a kedvező hatásokat, hiszen kedvezően alakulna a gazdaságilag aktivizálható népesség, s csökkenne a társadalomban az eltartottak, míg nőne az eltartói szerepre képes lakosság száma. Nagy a társadalmi-gazdasági felelősség, hogy a gyermekek védelmének rendszerében támogatásra-gondozásra szorult gyermekeink és fiataljaink hatványozva, újratermelik-e saját maguk és családjaik problémáit, esélytelenségét, vagy képesek lesznek azokon túllépni. A szociológusok munkájukkal erősítsék, mozdítsák előbbre a társadalmi szolidaritást. Mint a „társadalom mérnökei” figyeljék, vizsgálják a gyermekvédelmet. Segítsék hozzá a korszerű változásokhoz, feladatának és céljainak mind teljesebb megfeleléséhez, a vele kapcsolatos meggyökeresedett, téves sztereotípiák felszámolásához. Segítsék, hogy országos és önkormányzati szinten a politikusok gyermekeink, s ezen keresztül mindnyájunk érdekében a jelen és a jövő társadalmának megfelelő döntéseket hozzanak.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a gyermekvédelem nemcsak azok feladata, akik ezt szakmaként művelik, hanem állampolgári feladat, ugyanúgy, mint az egészség- és a környezetvédelem. Egy öregedő társadalomban, fontos, hogy ne az eltartottak számát, hanem az eltartói szerepre képes, alkalmas polgárokét gyarapítsák a felnőtté váló fiatalok, így a konkrétan gyermekvédelmi gondoskodásból fiatal felnőttként kikerültek is.

A gyermekvédelem szerepe a társadalomban, illetve ennek működésének megvilágítása a szociológia segítségével, a szociológusokat nem nagyon foglalkoztatja. E kérdésben tizenhét év távlatából sem lehetünk elégedettek, bár némi elmozdulás már történt.

Ezért is fontos fellépni a társadalmat megtévesztők ellen, különösen, ha tudatosan teszik ezt. Érdekünk, hogy a médiát sem etikai, sem jogi csapdába ne rántsák bele, tisztességtelen módon ne éljenek vissza a nyilvánosság nyújtotta lehetőséggel.

A XX. századi szakemberekhez képest a maiaknak már nincsenek ideológia és politika által épített korlátai, könnyen nyithat a gyermekvédelem a társadalom, különösen a helyi közösségek felé, segítve, hogy valóban közügygé, közös felelősséggé és közérdekké válják a gyermekek és fiatalok védelme.

Meglátásom szerint a gyermekvédelem eredményességének, hatékonyságának és fejlődésének kulcsa a helyi önkormányzatok, civilszervezetek, a helyi társadalom, de különösen a felelősséggel bíró helyi értelmiség kezében van.

A tavaszi eset kapcsán örülök annak, amit megtapasztalhattam: hogy nemcsak a gyermek legjobb érdekében, hanem azon túl, egy szakmai, jogi és etikai szempontból jól működő civilszervezet hírnevét bántó „akció” ellen is megmozdultak szakemberek. Köztük a civil szférában dolgozó gyermekvédők is.

Kádas István

Lakásotthoni szakmai munka

Megyénkben a szakmai egységek mesterséges kialakítása időben egybeesett lakásotthonunk működésének kezdetével. Térben az olyannyira meghatározó tágabb környezettől haladok a szűkebb társadalmi környezet bemutatása felé. A község vázlatos ismertetését az iskola meghatározó szerepének ecsetelése követi. Az eltérő fejlődést befolyásoló tényezők egy része kivédhető a közvetlen kollégák közötti higgadt, nyugodt, elfogadó viszony kialakításával. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a tágabb környezetbe is be tudjunk illeszkedni, együttműködő, partneri viszonyt tudunk kialakítani az intézményeken kívül a községben élő magánemberekkel is. Ezért a helyi általános iskola mellett megemlítem a szociális otthonnal való kapcsolatunkat is. Az intézményünk elfogadtatása környezeteivel talán a legnehezebb próbatételek egyike volt, de majdnem négy év távlatából visszapillantva e rögzös útra, mindenképpen tanulságos történetnek bizonyult.

A KÖZSÉG

A mi lakásotthonunk, Csongrád megyében, egy 2-3000 lélekszámú, viszonylag nagy tanyavilággal rendelkező településen található. Olyan szociokulturális községben, ahol országos viszonylatban is magas a munkanélküliek száma, kevés a munkalehetőség, gyakori az alultáplált-

ság, a nem megfelelő ruházatkodás, elhanyagolás a gyermekek körében.

Bizalmatlanság jellemző a falura, nehezen fogadják be az ide betelepülni szándékozó embereket. A település máig megőrizte tanyai, majori arculatát. A legfőbb megélhetési forrás a mezőgazdaság: akiknek bérből származó rendszeres jövedelme van, azok is igyekeznek megter-

melni kis kertjükben a levesbe való zöldséget, valamint ugyanilyen gyakori az állattartás is. A rendszerváltást követően ugrásszerűen megnőtt a faluba letelepedni szándékozó városi elszegényedett családok aránya. A családok jövedelme sok esetben a családi pótlékokból, illetve különböző jogcímen folyósított segélyekből tevődik össze.

■ AZ ISKOLA

Az iskola tanulóinak száma 151 fő, ebből külterületről jár 70 fő (46%), belterületen lakik 81 fő (54%). Ez a szám összesen 106 családot takar, ebből egy gyerekes 26, két gyerekes 43, három gyerekes 20, négy gyerekes 12, öt gyerekes 2, hat gyerekes 3 család. Lakásotthonunkból négy gyermek jár az általános iskolába. Igaz, hogy az általános iskola a faluban monopolhelyzetben van, mégis vi-
gáznia kell arra, hogy a környék iskolái ne csábítsák el tanulóikat, mert ez akár az iskola megszüntetését is jelentheti.

A helyi általános iskolával jó kapcsolatot sikerült kialakítanunk, mégis fontosnak tartom néhány hibára felhívni a figyelmet, amit az iskola nap mint nap elkövet, és amelyeket mi saját módszereinkkel igyekszünk kiküszöbölni.

Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulókkal az iskolában a „mi” gyerekeinken kívül is tömegesen találkozhatunk. Hiszen a saját szememmel láttam, hogy a környező tanyavilágból naponta járnak éhez, átfagyott gyermekek, akiknek a minimális fizikai szükségletük sincs maradéktalanul biztosítva. Az iskola jelenti számukra talán az egyetlen helyet, ahol átfagyott kis testüket felmelegíthetik, és a biztosított napi háromszori étkezések alkalmával elrakhatnak pár falatot otthonra is.

A gyermekek és családjaik érdekében a megtapasztalt hátrányokkal a helyi önkormányzatnak létfontosságú tennie valamit.

„A szociálisan hátrányosabb helyzetben lévő rétegek hátrányai megkétszereződnek – idézi Kósáné Ormai Vera (1994) Ballusech megállapítását. Tehát a kedvezőtlen környezet növeli a viselkedési nehézségek előfordulását.”

Stott-Marston-Neill-re hivatkozva fenti szerző két csoportba osztotta az iskolában előforduló magatartási problémákat. Az első csoportba a visszahúzó-
dás és a depresszív viselkedés megnyilvánulási formáit sorolták, míg az agresszív viselkedés a második csoportba került.

„A gyerek sorsa az iskolában – idézi Wickman-t Kósáné tanulmányában – attól függ, milyen módon fejezi ki problémáját. Eszerint vált ki a felnőtt társadalom-

ból büntetést vagy „karitást”, támogató-védő magatartást.”

Nevelési nehézséget elsősorban az agresszív típusú magatartási zavarok jelen-
tenek a pedagógusok számára. Ezért a pedagógusok érdeklődésének középpontjába az agresszív gyermek kerül, a szorongó gyermek pedig, mint egy szürke emi-
nenciás, háttérbe szorul.

A magatartási zavar óhatatlanul tanulási zavart is szül, a tanulási zavarral küzdő gyermek pedig előbb-utóbb inadaptálttá válik, aki nem tud beilleszkedni szűkebb, és tágabb környezetébe sem. Megfelelő pszichológiai érzékenység hiányában az iskolában, a másodlagos szocializáció helyszínén nem történik meg a problémák felismerése és adekvát kezelése a nevelési eszközök és módszerek segítségével.

Mára már egyre több iskolában dolgoznak iskolapszichológusok és iskolai szociális munkások, de számuk még mindig nagyon kevés. Főleg az ilyen és ehhez hasonló kisközségekből nem megoldott még a szociális védőháló kiépítése, amelynek hiányát munkám során is minden nap tapasztalom.

Az iskola egész tevékenységével, általános nevelési ideológiájával jelentős szerepet vállalhatna az elsődleges prevencióban, hiszen minden gyermek fejlődésében fontos szereppel bír, kiténtetett jelentőségű azonban a hátrányos helyzetű és a veszélyeztetett gyermekek személyiségalkulása szempontjából.

Az iskolában számos szakkör és szabadidős foglalkozás van, a szabadidő hasznos eltöltése azonban véleményem szerint másodlagos szempont ott, ahol ilyen súlyos hátrányokkal küzdő családok vannak, ahol a napi betevő előteremtése igen számottevő gondként nehezedik a családfő vállára. Sokszor úgy érzem, az önkormányzat nem látja a problémát ilyen súlyosnak (vagy nem akarja annak látni), hiszen a faluban eltöltött négy évem alatt semmilyen, a nehézségeket kiküszöbölni igyekvő döntés nem született.

Úgy érzem, hogy az iskolában működő gyermekvédelmi felelős, valamint a község védőnője, illetve az önkormányzat gyámi előadója nem tesz meg mindent azokért a hátrányos helyzetű családokért, akik bizony nagy számmal élnek

közöttünk. Ennek okát egyrészt túlterheltségükben, másrészt tehetetlenségükben, az önkormányzattól való szoros függő viszonyukban és utolsóként szakképzetlenségükben látom.

A faluban a szociális védőháló hiányosságai nagyon érzékelhetőek. Szakmai hozzáértés hiányában csak akkor kerül a gyermekvédelmi rendszerbe egy gyermek, ha már igazán nagy bajok vannak. Veszélyeztetett gyermekek az igazgatónő állítása szerint nincsenek, de véleményem szerint csak azért, mert rontaná a statisztikát. A pedagógusok nem tudják és nem is akarják felvállalni a szociális problémák kezelését, és ilyenkor, mint ahogy az már lenni szokott, beindul a „bűnbak-képzés”, és többnyire egy halmozottan hátrányos helyzetű gyermeket okolnak sikertelenségükért, akit végül eltanácsolnak az iskolából.

■ A SZOCIÁLIS OTTHON

A másik nagyon fontos intézmény, akivel felvettük és mára már tradícióvá érleltük a kapcsolattartást, a helyi Szociális Otthon. Az intézményünkbe bekerülő gyermekek szinte kivétel nélkül több tárgyvesztésen – családtagok, korábbi környezet elvesztése – mentek keresztül, és nyilvánvaló, hogy mindegyikük sérült gyermek. A másság problematikájával már biztosan találkozó gyermekek kicsit kívülállónak érzik magukat a társadalom „normál” tagjaihoz viszonyítva. Fontosnak tartottam tehát a hasonlóan beilleszkedési problémákkal küzdő, fogyatékos felnőttekkel való megismerkedésüket.

Kapcsolatukat már kezdetektől egymás megértése, elfogadása jellemezte. Egy évben több alkalommal szervezünk közös programokat, eljárunk egymás ünnepeire. Remélem, olyan személyes „szeretet kapcsolatokat” tudnak kialakítani egymás között, amelyek tartósan megmaradhatnak a gyermekek intézményből történő kikerülése után is. A Szociális Otthonnal való kapcsolatunkat alapvetően pozitív dolognak tartom, mégis egy fontos dilemmára hívja fel a figyelme-
met. Nem tudom ugyanis egyértelműen eldönteni, hogy a két intézmény jó kapcsolatát mennyire formálják a község kikeresztéséből, illetve az elfogadásából származó erők. Számos példát tudok

ugyanis felsorolni a kirekesztésre és a befogadásra egyaránt. Gyermekünk osztálytársai szívesen látogatnak hozzánk, és ezek a kapcsolatok kölcsönösnek mondhatók. Egyik szomszédunk, aki a helyi képviselőtestület tagja, annyira nem akarta elfogadni, hogy egy lakásotthonnal bővül a falu, hogy aláírást gyűjtött ellene. Mára már több alkalommal adományozott zöldségfélét a gyerekeknek, illetve több alkalommal beszélgetett is velük. Úgy érzem, megismert bennünket, és pozitívan csalódott az intézményben. Ezen kívül több alkalommal kaptunk már a helybeliektől ruhaadományt, a varrónő kedvezenesen végez kisebb javításokat, a Faluszépítő Egyesület virágládákat adományozott. Igyekszünk jó viszonyban lenni az óvodával, a papírbolt, illetve a helyi kisbolt munkatársaival, hiszen bizonyos szinten egymásra vagyunk utalva.

Nehéz ugyanakkor a falu széléről (ahol a lakásotthonunk található) teljes mértékben integrálódni és bekapcsolódni a falu vérkeringésébe. Nehéz ez azért

is, mert egy kicsit mindig kívülálló maradunk – bármekkora erőfeszítés ellenére –, hiszen a falunak van egyfajta zárt világa, ez a település meg kifejezetten „betolakodóként” viszonyul a „kívülről jött” emberekhez. Egyszóval, egy kicsit mindig úgy érzem, hogy felnőttnek és gyermeknek egyaránt többet kell bizonyítania, mint a falubelieknek. Sajnálatos tény, hogy az állami gondozott gyermekekhez általában mindenki negatív attitűddel viszonyul, ezt a hozzáállást szeretném egy kicsit megváltoztatni, és ebben a helyi rádió szerepe óriási lenne. Pár alkalommal szerepeltem a helyi rádió egyik közéleti magazinjában. A munkánkról, működésünkről szóló beszélgetéseket nagyon hasznosnak tartom, a felvilágosítás mellett, óriási a közvélemény formáló ereje.

■ LAKÁSOTTHONUNK

12 férőhelyes lakásotthonunk ma teljes gyermek- és dolgozói létszámmal üzemel. A gyermekek bemutatása során

figyeltem arra, hogy a nevüket, életkorukat, nemüket megváltoztassam, adatvédelmi és személyiség jogok miatt. Lakásotthonunk bemutatását a gyermekekkel kezdem, majd a dolgozói kollektíva bemutatásával folytatom.

Az Otthon egy tágas, nagy családi ház, az alsó szinten a nevelői szoba mellett egy két- és egy három férőhelyes lakószoba található. A felső szinten egy három- és egy négy férőhelyes szoba, valamint egy tágas nappali van. A szobák esztétikusak és modern berendezésűek. A tágas konyha az alsó szinten található, a kapcsolattartások lebonyolítására is szolgál. Az egész ház alá van pincézve, ahol az élelmiszer raktár, valamint egy másik helyiségben a tisztítószerek raktár található. Itt még vannak kihasználatlan terek, a közeljövőben egy pingpongszettel felállítását tervezzük. Az udvar nem túl nagy, de barátságos.

A kisebb gyermekek számára egy homokozót alakítottunk ki, illetve az elmélyült beszélgetésekre is alkalmas kerti „kiülőt”, valamint egy többszemélyes

nyugágyat készítettünk. A parkosítás folyamatban van, bár a telepített bokrok és fák még viszonylag kicsik. A szobák kiválasztásánál ügyeltünk arra, hogy a testvérpárok egy szobában maradjanak. Minden gyermeknek van egy kis „kuckója”, ahol szeret lenni, általában saját maguk alakították ki egy kis szobarendezéssel.

A gyermekek bemutatását a testvérpárokkal kezdem, majd a többi gyermekkorú gondozott után rátérek a fiatal felnőttek bemutatására.

■ GONDOZOTTAINK

■ Karcsi és óvodás korú ikertestvérei

Két hármas testvérpár került hozzánk elhelyezésre. Az óvodás korú ikertestvéreknek van egy 11 éves bátyjuk, aki nagyon sokat segít testvérei gondozásában. Az ikreket szinte mindenki szereti kezdettől fogva. Bekerülésükkor még beszélni sem tudtak, a többi gyermek szívesen tanítgatta őket az alapvető szavakra, kifejezésekre. A 11 éves kislánnyal, Zitával, akiről később lesz szó, különösen jó a kapcsolatuk, gyakran szeretgetik, ölelgetik egymást. A délutáni munkámat velük mindig egy kis közös foglalkozással kezdem, gyakran festegetünk, gyurmázunk.

Bátyjuk rendszerető, pedáns kisfiú. Valószínűleg szülei követelték meg tőle a tisztaságot, rendet, ami teljesen beépült a személyiségébe. Zitával van jó kapcsolatba, a többi fiúval nem igazán jönnek ki egymással. Konfliktusaik nem súlyosak, csak amolyan „rivalizálás félek.” Nézetteléréseik gyökere véleményem szerint különbözőségükből táplálkozik. Karcsi ugyanis nem szereti a kifejezetten „fiús” tevékenységformákat. Ritkán focizik, viszont nagyon szeret biciklizni, ilyenkor igazán felszabadult, vidám, jól érzi magát. A délutánok nagy részét a házi feladatok elkészítése, vacsorakészítés, fürdetés teszi ki. Karcsi nagyon szeret a konyhában segíteni, a vacsorakészítésben, mosogatásban egyaránt kiveszi a részét. Szabadidejében inkább a felnőttek társaságát keresi, mint társaiét. Mégis úgy gondolom, a gyerekek befogadták, szeretik, hiszen mindig lehet rá számítani.

Sajnos már két éve vannak nálunk mint átmeneti neveltek, és egyelőre nem sok remény van arra, hogy hazakerüljenek. Súlyos elhanyagolás, alkoholos befolyásoltág alatt elkövetett testi bántalmazás miatt kerültek hozzánk. A családjukba történő visszagondozásuk eddig sikertelen volt. A szülők alkoholelvonó kezelés alatt nem állnak, italozó életmódjukat, ami mindannyiunk számára nyilvánvaló, tagadják. A nagy probléma az, hogy a szülők részt vettek egy olyan komplex klinikai vizsgálaton, ahol az orvosok és a pszichiáterek megállapították, hogy nem függők. Azóta mindig erre a vizsgálatra hivatkoznak, és nem értik, miért nem nevelhetik gyerekeiket. Sajnálatos tény, hogy a XXI. században a gyermekvédelemben előfordul, hogy kollégák nem merik vállalni a munkájukból következő konfliktusokat, és úgy gondolják, hogy a probléma szőnyeg alá söprésével megoldották a feladatukat. Felháborító, hogy közben nem gondolnak arra, hogy viselkedésükkel megnehezítik az amúgy is krízisben lévő családok életét, és kollégáiknak is problémákat okoznak. Nem beszélve arról, hogy szinte lehetetlenné teszik a családokkal való munkában a nyílt kommunikációt, azt sugallva, hogy minden a legnagyobb rendben van. Ezzel tulajdonképpen a pedagógiában ismert „kettős nevelés” elvét valósítják meg. Ezt nagy szakmai hibának tartom, ami a mi munkánkat nagymértékben megnehezíti.

■ Béla, Tamás és Géza

A másik hármas testvérpár egy olyan tanyáról érkezett, ahol nem volt se víz, se villany, de még ajtó és ablak sem. Az édesanya a közelben lévő másik tanyára költözött élettársához. A gyermekeket, akik akkor 6 illetve 8 évesek voltak, 15 éves bátyjuk gondozta. A lakásotthon beüzemelése óta nálunk vannak, családjukba való visszagondozásuk nem járt eredménnyel. Édesanyjuk élettársa kijelentette, hogy közös gyermeküket igen, de másnak a gyermekét nem akarja felnevelni. A fiatalabb testvér 9, az idősebb 11 éves, bátyjuk (Géza) már utógondozott, róla az utógondozottakról szóló fejezetben teszek említést.

A két fiúcska beilleszkedett az Otthonba, szeretnek nálunk lenni. Béla a fi-

atalabb, a két kis ikergyermekkel, Karcsival, illetve Zitával van jóban testvéreivel kívül. Mindkét gyermekben hatalmas energia lappang, ami időről időre sport- és játéktevékenységek alkalmával felszabadul. Kicsit olyanok voltak, mikor hozzánk kerültek, mint a „természeti népek”. Ebből kifolyólag rendkívül sok időt töltenek a szabadban, szeretnek futni, ugrálni, focizni. Nagyon szeretik a természetet, különösen az állatokat (önszorgalomból 30-nál is több madárnevet megtanultak).

Béla és Karcsi heti egy alkalommal társastánctanfolyamra jár az iskolába. Borzasztóan szeretik, boldogan mennek a különórára. Az idősebb kisfiú, Tamás a gyerekek közül az egyik legértelmesebb. Felfogóképessége gyors, viszont szorgalma gyenge. A délutáni foglalkozások alkalmával leckéjét gyorsan összecsapja, igyekszik minél hamarabb túl lenni rajta. Kissé hanyag hozzáállása érdemjegyein is megmutatkozik. Négyes tanuló, de ennél sokkal jobb is lehetne. Ezért a vele való foglalkozások alkalmával motivációs bázisát igyekszem egy kicsit megnövelni. Szabadidejében sportszakkörre, számítástechnika valamint angol fakultációra jár. A gyermekek közül elsősorban bátyjához ragaszkodik, akit mintegy szülőszerepbe helyezett. A többi gyermekkel gyakori agresszív viselkedése miatt nem alakult ki szoros barátság.

Az elmondottak ellenére mégisincs peremhelyzetben, szerencsére a nézetlérések során az agresszív viszonyulást egyre inkább felváltja nála a kompromisszumos megoldás keresése. Úgy gondolom, ez hatalmas eredmény, hiszen viselkedése nagyon megváltozott, amiben nagy szerepet tulajdonítok a pozitív példaadásnak, amellyel nap mint nap találkozhatott.

■ Zita

Zita 11 éves, az ő élete is tele volt megpróbáltatásokkal. Szülei nem házasodtak össze, egy romos kis házban várták gyermekük érkezését. A helyi védőnő több alkalommal volt nálunk, és elmondása szerint az anyuka nagyon várta a kislányt, megszületése után is nagyon ragaszkodott hozzá. Majd a gyermek születése után pár hónappal a védőnő elmondása szerint (az iratanyagból derült ki) az

anyuka nem ment el a kötelező orvosi vizsgálatokra. A kislány fejlődésében egyértelmű lemaradást tapasztaltak a szakemberek. Az apuka alkalmi munkákat végzett, nem volt otthon, az anyuka nem gondozta csecsemőjét. A gyermek egyéves kora után az édesanya ismeretlen helyre távozott, egyedül hagyva Zitát édesapjával, aki nem volt alkalmas a gyermek gondozására, nevelésére. Megpróbálták a gyermek gondozását az apai nagymamára bízni, de pár hét elteltével a nagymama nem vállalta tovább. Túl nagy megterhelést jelentett neki egy ilyen kicsi gyermek. Mivel a védőnő a gyermek fizikai fejlődésében nagy lemaradást tapasztalt, az édesapával megbeszélve javasolta a gyermek csecsemőotthonban való további gondozását. A kislány iratanyagából kiderült, az apuka nem tiltakozott a döntés ellen. Zitát több alkalommal látogatta a csecsemőotthonban, majd később a gyermekotthonban is. Az édesanya az ismeretlen helyről, ahová távozott, egy év múlva, terhesen érkezett. Férje visszafogadta, és azóta közösen nevelik Zita feltestvérét.

A védőnő nyilatkozatai ettől fogva minden esetben kitérnek a következőre: *„a szülők gyermekük nevelését alig tudják megoldani, semmiképp nem javasolom a másik gyermek családba történő visszahelyezését”*. Úgy gondolom, itt a családdal foglalkozó szakemberek súlyos hiányosságokat követtek el. Én csak az iratanyagban leírtakra tudok támaszkodni, de megérezésem szerint nagy a valószínűsége annak, hogy az anyuka, szülés utáni depresszióban szenvedett, amit nem ismertek fel és nem kezeltek. Hiszen gyermekét szerette, várta, majd rövid időn belül elfordult tőle, és elmenekült a problémák elől. Az édesanya szintén állami gondozott gyermek volt, és ezek szerint nem láthatta senkitől, így nem tanulta meg az anyaszerepet, majd később a védőnő sem tudott neki megfelelő segítséget nyújtani. Az anyuka másik csecsemőjét már nem hagyta magára az apukával, megpróbálta nevelni, és talán itt már nagyobb szakmai segítséget is kapott. A nem megfelelő szakmai segítség következménye az lett, hogy Zitától a szülők érzelmiileg egyre inkább eltávolodtak. A kislány 2000 szeptembere óta van nálunk. A másik lakásotthonból, mint

utóbb megtudtam, azért kellett eljönnie, mert minden napi speciális iskolába való elkísérését a dolgozók közül senki sem vállalta. Hatalmas törést jelentett neki, hogy a szeretett otthonból el kellett mennie. Nagyon sokára értette meg, hogy nem ő volt a hibás. Szüleivel való kapcsolata a másik lakásotthonban nagyon formális volt. Mióta nálunk van, rendszeres és rendkívüli kapcsolattartások alkalmával is találkozik családjával, próbáljuk a családi kapcsolatait erősíteni. Az otthonban visszahúzódó, csendes gyermeknek ismertem meg. Jó kapcsolatban van a gyermekek többségével, mindezt alkalmazkodó, kedves magatartásának köszönheti. A délutáni foglalkozások alkalmával rendkívül sok időt töltünk a házi feladatok elkészítésével, hiszen nagyon lassan tanul. Szerencsére szorgalmas, és kellő motivációval rendelkezik ahhoz, hogy a tanulmányai során felhalmozott sikertelenségeit megpróbálja leküzdeni. Az ikrekkel „anyáskodó”, szívesen irányítja, terelgeti őket. Gyakran külön kérés nélkül segít a házi munkákban, illetve a ház körül.

■ Karolina

December közepén érkezett hozzánk a 17 éves nagylány, intézeti elhelyezését saját maga kérte, mert csak így látta biztosítva jövőjét. Szülei elváltak, édesapja jelenlegi feleségével, 3 közös gyermekük mellett, a nagylány öccsét és nővérét tartja el. Édesanyja nővérénél él albérletben, saját lakása nincs. A nagylány nagymamájával, édesanyjával rendszeresen találkozik, édesapjával ritkábban. Nővéréről, öccséről szeretettel beszél. Jelenleg egy szakközépiskola 10. osztályos magántanulója. Az alapellátás sikertelensége után megpróbálták nagynénjéhez, mint nevelőszülőhöz kihelyezni, de rövid időn belül ez a próbálkozás is kudarcba fulladt. Nála rövidtávú célként az évvégi vizsgák sikeres letételét céloztuk meg. Hosszabb távon gondolkodva, az anyával való szorosabb kapcsolat kialakítását szeretném segíteni, mert úgy érzem, erre mindkét fél nyitott, csak még nem találták meg az egymáshoz vezető utat. Az Otthon életébe sikerült beilleszkednie, különösen az utógondozott nagyfiunkkal szeret beszélgetni. Jelenleg középiskolába jár, rendkívül gyors felfogóképességű, könnyen

meg neki a tanulás. Azonban lelki életére az otthon átélt lelki bántalmazások még mindig olyan erősen kihatnak, hogy nem tud a tanulásra koncentrálni. Bekezdése előtt egy évig volt kórházban, pszichiátriai kezelés alatt. Mivel értelmi és érzelmi intelligenciája messzemenően felülmúlja családtagjainak képességeit, szüleivel számos konfliktusa volt. Kicsit mindig „kilógott a sorból”, és a meg nem értettség érzése folyamatosan kínozza. Fontos, hogy megértse, mit várhat el a családjától. Jelenleg is heti rendszerességgel jár pszichológushoz. Nagyon érzékeny gyermek, átélt negatív élményeit próbáljuk kompenzálni, amelyre a viszonylag nyugodt falusi légkör igazán alkalmas lehet.

■ UTÓGONDOZOTTAINK

Három utógondozott nagylányunk és egy nagyfiunk van. Őket már az önálló életkezdesre kell felkészítenünk. Az utógondozás, az utógondozott fiatal felnőttekkel végzett szakmai munka természeténél fogva más feladatokat ró a szakemberekre.

A megelőző nevelési-gondozási folyamat függvénye ennek hatékonysága, és csak akkor lehet sikeres, ha egy olyan megtervezett, és előkészített folyamat szerves kiteljesedéseként valósul meg, ahol szükséges és elégséges törődést, és odafigyelést kapott a fiatal. (Herczog, 80.o.)

A velük folytatott szakmai munkának különösen ki kell térnie a helyes gazdálkodás, ésszerű pénzfelhasználás megtanítására. Támogatjuk a piacképes szakma megszerzését. Szeretnénk, ha gondozottaink megtanulnák a gondozásban eltöltött időszak alatt a felnőttéssel kapcsolatos mintákat, kereteket, alapvető viselkedési normákat, a társadalmi együttélés alapvető szabályait. A velük foglalkozó kollégák legfontosabb eszköze a saját személyiségük. A mintaadással, személyre szóló tanácsadással, segítségnyújtással mindig azt sugározzuk, hogy nekünk ők igazán fontosak, megbízhatnak bennünk. Ezért sűrűn keresnek meg bennünket kisebb-nagyobb problémáikkal, amelyeket tőlünk telhető teljességgel igyekeznünk megoldani.

Egyikük teljesen árva, aktív családi kapcsolata csak egy nagynénjével van.

Szülei után az önálló élet megkezdésére alkalmas lakást örökölt. Hagyatéka, az ingóságok és kisebb összegű készpénzvagyon mellett jelentős mennyiségű a tartozás. A tartozások rendezése folyamatban van, szakmunkásvizsgáját az idén fogja letenni. A folyamatos munkavégzésről próbáljuk meggyőzni, hiszen állandó jövedelemmel fenn tudja tartani magát.

Másik nagylányunk nemrég vált utógondozottá, vagyona csak a családi pótlékból gyámhatósági folyószámláján összegyűlt kevéske összeg. Két éve van nálunk, édesapja kérte intézeti elhelyezését, mert állandó munkahely hiányában eltartani nem tudta. Édesanyja elhagyta őket, amikor a gyermek 3 éves volt.

Anyukájával a kapcsolatot intézeti tartózkodása alatt vette fel, de nem találta egymásra, édesapja pedig ritkán látogatja. Szakmunkásvizsgáját az idén fogja letenni. Az első komoly partnerkapcsolata fél éve tart, hatalmas személyiségfejlődésen esett keresztül általa. A szakma megszerzése után dolgozni szeretne, amit maximálisan támogatunk, az így megkeresett összegből, kevés vagyónából, illetve az otthonteremtési támogatásból egy kis tanyát tudna vásárolni.

Egy fiú utógondozottunk Géza, akinek szakmája nincs, több iskolát próbáltunk vele elkezdetni, de ő abbahagyta a tanulást. 16 éves korában került hozzánk két testvérel egy tanyáról, súlyos elhanyagolás miatt. Vagyona egyáltalán nincs, az igényelhető otthonteremtési támogatás nem elegendő, még egy szerényebb tanya megvásárlására sem. Ezért számára az egyetlen megoldást a folyamatos munkavégzés jelentené, természetesen spórolással. Bár normál intellektusú gyermek, azonban írási és olvasási zavarban szenved, amit az általános iskola nem vett időben észre. Nem kapta meg időben a tanulási problémáira a kellő szakmai segítséget, így egyre nagyobb úr tátongott kortársai és saját tanulási teljesítménye között. Kiscsoportos, korrekciós osztályban kellett volna tanulnia legalább az iskolakezdés első évében, így lett volna remény, hogy lemaradásait időben kompenzálni tudja. Most azonban csak segédmunka elvégzésére alkalmas, ami egész életét befolyásolni fogja,

nem beszélve a fogyatékoságai miatt érzett kisebbségi érzéseiről.

Végül, de nem utolsósorban, hozzánk került elhelyezésre egy 15 éves nagyfiú, aki, bár állományban nálunk van, sorozatos szökései alkalmával elkövetett bűncselekményei miatt előzetes letartóztatásban van.

Általánosságban megfogalmazható, hogy a hozzánk került esetek nagy részében az alapellátás hiányosságaival találjuk szemben magunkat. A családgondozás a szakellátás keretében sem működik kielégítően. A megosztott családgondozást nem tartom jónak. A bekerült gyermekek családjával a területileg illetékes családgondozó szolgálat foglalkozik, mi elsősorban a gyerekekkel, de nálunk is van kijelölt családgondozó. A jövőben fontos feladatnak tekintem az egy családdal foglalkozó, minimum két családgondozó munkájának összehangolását a jobb eredmények elérése érdekében.

■ FELNŐTT KOLLEKTÍVA

Dolgozói létszámunkat a gyermekvédelmi törvényben előírt szakmai létszámnak megfelelően sikerült a munkáltatónak kialakítania. Rajtam kívül 3 gyermekfelügyelő, 1 fő gyermek- és ifjúsági felügyelő, 1 fő fejlesztő pedagógus (aki utógondozói, családgondozói és gyermekvédelmi asszisztensi feladatokat is ellát részmunkaidőben) rendelkezik teljes állással. A részmunkaidőben foglalkoztatott pszichológus és a szakmai munkánkat közvetlenül irányító szakmai vezető rendszeres heti látogatásai alkalmával segíti a munkánkat.

A TEGYESZ szervezeti struktúrájából kitűnik, hogy a szakmai hierarchia egyik igen alacsony pontján helyezkedem el, a velem egy csoportba tartozó kollégáimmal együtt. Mivel nem a központban vagyunk, hozzánk rendkívül lassan és szűrőn keresztül érkezik az információ. Az igazgató a munkatervében, amelyet az összmunkatársi értekezleten mondott el, szeretne javítani az információáramláson. Ez szerintem is nagyon lényeges lépés lenne, hiszen a szervezet-szociológia mai ismeretei szerint a humán szolgáltató rendszerekben stratégiai fontosságú az első vonalbeli munkások

képzése, ellenőrzése, tájékoztatása. Fontos ez többek között azért is, mert az első vonalban dolgozónak, (közvetlenül a klienssel foglalkozva) számos lehetősége, kötelezettsége van a mérlegelésre, döntésre, és viszonylag nagyfokú autonómiával rendelkezik a mindennapi tevékenységek lebonyolítása során. Ezért a vezetésnek nagy hangsúlyt kell fektetnie az első vonalbeli tevékenységére, a jelzőrendszer hatékonyságára, a problémák kezelésére.

Munkám során sokszor találok szembe magam azzal a ténnyel, hogy a problémát nekem egyedül kell megoldanom. A szervezet filozófiája szerint a nehézségeket helyben kell megoldani, mert abba a vezetés nem lát bele, így nem is tud hatékonyan dönteni. Egyetértek a helyben történő problémamegoldással, de nem minden esetben. Felvetődik bennem a kérdés, hogy ez a vezetői hozzáállás nem a probléma mellőzését próbálja-e kendőzni. Ugyanis sok esetben nem lehet helyben megoldani bizonyos problémákat, például, a már említett első vonalbeli dolgozók kliensekkel hatalmuknál fogva történő visszaéléseit. Az viszont igaz, hogy én látom nap mint nap a kollégák tevékenységét, szakmai és emberi hiányosságaikból eredő „ballépéseit”.

Ezért a vezetésnek nagyobb hangsúlyt kellene fordítania a lakásotthoni nevelők véleménynyilvánítására, és több eszközt kellene a kezükbe adni az esetlegesen felmerülő nézeteltérések áthidalására. Véleményem szerint a lakásotthoni nevelők csak így tudnák a szervezet céljait nagymértékben közvetíteni a kollektíva és a kliensek felé.

Csak akkor tudunk hatékony csapatként működni, és akkor tudjuk az intézmény szakmai programjában deklarált célokat tőlünk telhetően a legjobban betartani, betartatni a gyakorlatban, ha ehhez kellő szakmai segítséget kapunk.

Azt gondolom, az Intézmény elsiklott a dolgozók jogainak, emberi szükségleteinek figyelembevétele felett.

Ezért találkozunk fásult, nem kellően motivált emberekkel, akik „engem nem érdekel” felkiáltásokkal jönnek nap mint nap dolgozni.

Nem gondolom, hogy az anyagi megbecsülés hiányzik ezeknek az embereknek elsősorban. Sokkal fontosabb

volna az, hogy úgy érezzék, egy kicsit rájuk is figyel valaki, nincsenek elfelejtve, hiszen nélkülözhetetlen a munkájuk. Mindennapi munkánk során az egy csapatként való működés felé próbálom a „hajót kormányozni”. Havi rendszerességgel tartunk problémafeltáró, illetve esetmegbeszéléseket. Viszont sok esetben tapasztalom, hogy az itt elhangzottak nem mindig épülnek be a gyakorlatba szervesen. A dolgozók saját műszakjukban szeretnek „egyeduralkodó” szerepben tetszelegni, így néha érezhető a kettős nevelés súlyos személyiségkárosító hatása is.

A gyermekek és a dolgozók felé is demokratikus szemléletmóddal közeledem. A gyakorlatban a megengedő-korlátozó

pedagógiai elvet alkalmazom és kívánom meg munkatársaimtól is. Azt tapasztaltam, hogy a gyermekek nagyon nyitottak, a demokratikus szemléletre, tudnak élni a kínált lehetőségekkel viselkedési mintaként, az személyiségükbe is beépült, hiszen társas kapcsolataikban is szívesen alkalmazzák. A munkatársak viszont sok esetben nem tudnak mit kezdeni a bizalommal, empátiával, tanult viselkedési mintáikon, megrögzött, rigid magatartásmódjukon nem igen változtatnak.

A Gyermekvédelmi törvényben megfogalmazott célok készületlenül érték őket, nem tudják az új szemléletmódot, „belsővé tenni”. A vázolt hiányosságok megnehezítik a munkánkat, és sok

esetben a hatékony segítségnyújtás szenved hiányt. Ezért nagyon fontos szerepet tulajdonítok a vezetés segítségének a hatékony szakmai csapat kialakítása érdekében. Ez lenne mindannyiunk közös célja, a gyermekek és családjaik érdekében.

Józóné Juhász Orsolya

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, Gyermekvédelmi kiskönyvtár sorozat, sorozatszerkesztő: Herczog Mária, Pont kiadó, 1994.

Herczog Mária: Gyermekvédelmi kézikönyv, KJK KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2001.

Kósáné Ormai Vera: Magatartási zavarok - szociális inadaptáció (Csapó Benő, Csirikné Czachesz Erzsébet, Pukánszky Béla és Vidákovich Tibor szerk.: Nevelésméleti szöveggyűjtemény, JATE pressz. Szeged, 1994).

A szeretet módjának és eltúlzásának következményei

*„Napi négy ölelés kell a túléléshez,
nyolc a szinten tartáshoz
és tizenkettő a gyarapodáshoz.”¹*

A harmadéves szociális munka gyakorlatomat a Fióka Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központban végeztem. A gyakorlat során jelentősen átalakult a családkról alkotott gondolkodásom, amelyet a dolgozatomban szerepeltetett három eset mentén szeretnék bemutatni részletesebben.

A gyakorlatot megelőzően nem volt még alkalmam tapasztalatot szerezni a szociális szférában. Egyetemi tanulmányaim alatt többször találkoztam a család különféle könyvekből megismerhető definíciójával. Gondolkodásom ennek alapján igencsak kategorizáló és determináló jellegű lett a társadalmi alapegységről. A gyakorlat során azonban összekapcsoltam elképzeléseimet a valóságban megjelenő családokkal, és rá kellett döbennem, hogy ezek a kategóriák jó kapaszkodók egy szemlélet megalapozásakor, de minél jobban megismerkedtem egy családdal, annál jobban éreztem, hogy ezektől a sémáktól el kell tudni rugaszkodni a reális kép megalkotásához. Sokszor merült fel bennem eleinte a dilemma, hogy mi alkotja a család egységét, ha sokszor nincsenek jelen vagy látensek a klasszikus mechanizmusok, amelyek az összetartást vagy széthúzást eredményezik.

TÖRÉKENY EGYENSÚLY

Minden család eltérő struktúrával rendelkezik, hiszen minden eleme más, mivel minden ember különböző. A lényeg az egyensúly megtalálása és stabilizálása a családtagok között. Az egyensúly azonban bonyolult, törékeny és relatív. A kémiahoz hasonlóan nem csupán az összetevők együttesén múlik, hiszen a családtagok egymásra hatnak, interakcióik egymásra is reflektálnak. Nincs egységes szabály, amely szerint működik, vagy nem működik egy család.

Az egyensúlynak rengeteg dimenziója van, így például a családtagok viselkedése is változik a körülmények hatására, és esetlegesen nem várt fordulatokat hozhat, vagy éppen ellenkezőleg, egy hirtelen esemény hatására sem adaptálódik hozzáállásuk a megváltozott helyzetben.

Most három olyan fiú esetét mutatom be, akik élettörténetük szempontjából hasonlóak, mégis teljesen más családi háttérrel és érzelmi közeggel rendelkeznek. Mindhárom esetben az adott fiú mellett a legfontosabb szereplő az édesanyjuk. Az édesanya és fia közti kapcsolat mentén építettem fel a dolgozatomat.

¹ Virginia Satir: *Sokféle arcunk*, Háttér kiadó, Budapest 1998.